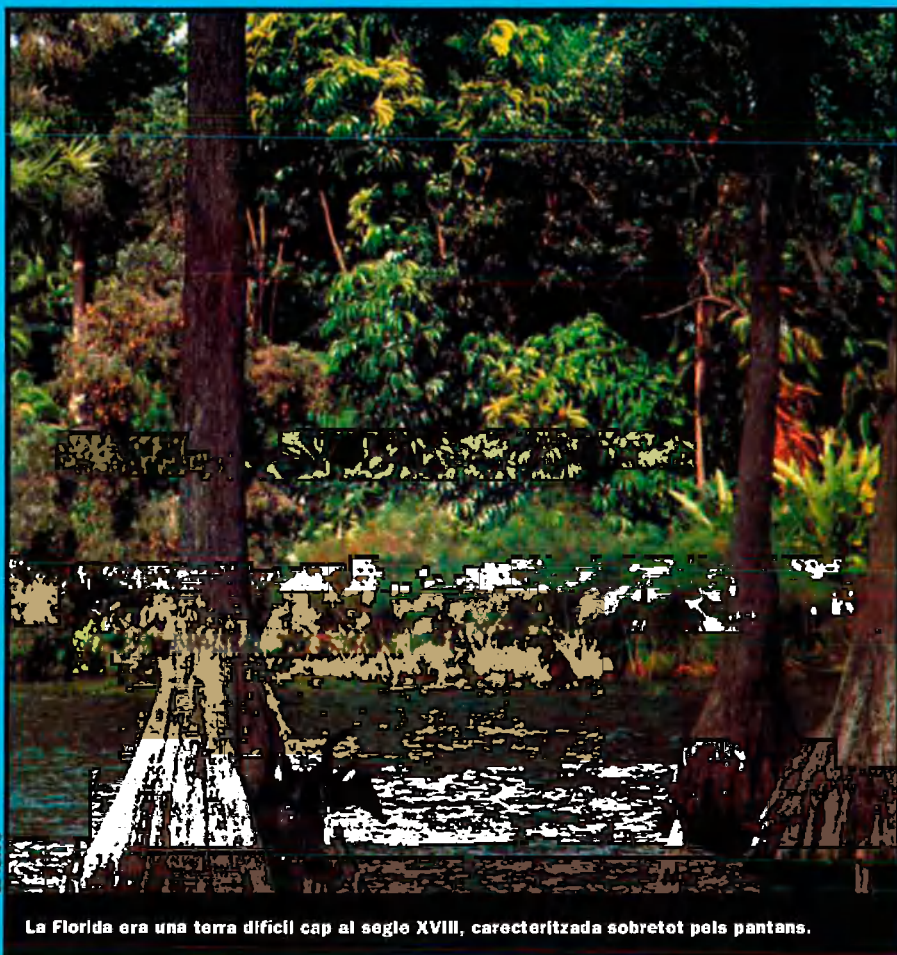


# Menorquins a la costa dels

L'any 1768 van arribar a la costa de la Florida vuit vaixells plens de colons disposats a treballar en les terres cedides per la corona britànica al metge escocès Andrew Turnbull. La gran majoria eren menorquins embarcats en una aventura que esdevingué terrible.



EL TEMPS

La Florida era una terra difícil cap al segle XVIII, caracteritzada sobretot pels pantans.

**Q**uan l'any 1856, el quebequès Henri Courey de Laroche-Héron va visitar la vila nord-americana de Sant Agustí, a la península de Florida, li va resultar curiós el fet que algunes persones velles, com ara la senyora Martina Jerònima Paula Hernández, vídua de Pomar, no conegueren l'anglès i només saberen expressar-se en la llengua de la terra d'on procedien: el català de Menorca. El fet quedà registrat en el diari *Feuilleton du Journal de Quebec*, el dia 29 de març d'aquell mateix any, i és un testimoni més de la pervivència que fins a l'inici del segle XX tingué la cultura menorquina en aquella ciutat. Però l'aventura que dugué centenars de menorquins a aquelles terres, aleshores perilloses zones de manglars i aiguamolls, havia començat quasi cent anys enrere, quan l'illa de Menorca formava part de les possessions de la corona britànica.

**Una terra inhòspita.** La primera vegada que un regne europeu va reclamar la possessió de la península de Florida va ser l'any 1531, quan l'explorador Juan Ponce de León la va demanar en

# Mosquits

nom del rei d'Espanya. La proclamació era merament simbòlica ja que aquella expedició només tenia caràcter d'observació i mancava de capacitat per establir un poblament, encara que fóra provisional. Durant els anys següents, les expedicions espanyoles que intentaren algun tipus de colonització fracassaren estrepitosament. De la que va dirigir Pànfilo de Nàrvaez el 1528, només en sobrevisqueren quatre participants i l'intent de colònia fundada per Tristán de Luna i Arellano només hi durà tres anys. Les condicions climàtiques i la poca salubritat dels terrenys, coberts de zones pantanoses, infestades d'animals perillosos com els cocodrils i afectades per malalties tropicals com la malària, feien quasi impossible la colonització. Els indígenes, a més, mostraren des del primer moment una actitud molt hostil. Així les coses, el 1561, el rei espanyol Felip II decretà que renunciava a la colonització de la Florida.

La situació canvià només uns mesos després, quan el monarca espanyol s'asabentà que els francesos, amb dues esquadres sota el comandament de Jean Ribault, intentaven establir-se al nord de la península. Per eliminar de soca-rel els intents dels francesos es desplaçà fins a Puerto Rico una flota expedicionària dirigida per l'Adelantado Pedro Menéndez de Avilés. Des de Puerto Rico, els soldats feren cap a la Florida i el 28 d'agost del 1565 arribaren a Cap Canyisser, la zona que molts anys després i sota el nom de Cape Canaveral es féu famosa com a lloc de llançament de naus espacials. Dies després mantingueren el primer combat amb els francesos,

que no donà cap resultat ja que els vaixells de Ribault aconseguiren fugir. Adelantado es va decidir per acostar-se al litoral i buscar un lloc per crear una fortificació. El lloc triat va ser una petita ciutat indígena coneguda amb el nom de Seloy i batejada pels espanyols amb el nom de Sant Agustí. Des d'aquest fort, constituït per les cabanes dels indígenes i les trinxeres preparades pels espanyols, els homes de Menéndez de Avilés avançaren cap al nord i prengueren sense dificultats la fortalesa francesa de Carolina, on només hi havia uns quants soldats malalts. Els homes de Ribault que romanien a bord de les naus van patir un huracà i naufragaren al sud de Sant Agustí. Les tropes espanyoles anaren a rebre'ls i, sense cap pietat, amb una actitud sanguinària justificada per la dificultat per fer presoners en aquelles condicions, els van eliminar tots, inclòs el seu comandant. La zona rebé el nom recordatori de Riu Matances.

Una vegada "eliminada" l'amenaça francesa, la ciutat de Sant Agustí es va convertir en un destacament militar destinat a evitar nous problemes amb els colonitzadors del nord (francesos o anglesos). Els espanyols reforçaren les defenses i augmentaren el nombre de soldats i també de pobladors civils, entre els quals destacaven alguns franciscans que establiren petites missions per als indígenes. Les condicions de vida, però, no devien ser gaire bones. La colònia no podia autoabastir-se i depenia dels subministraments que molt sovint arribaven tard i en condicions dolentes. Les malalties tropicals eren moltes i els indígenes llançaven ràtzies contínues con-

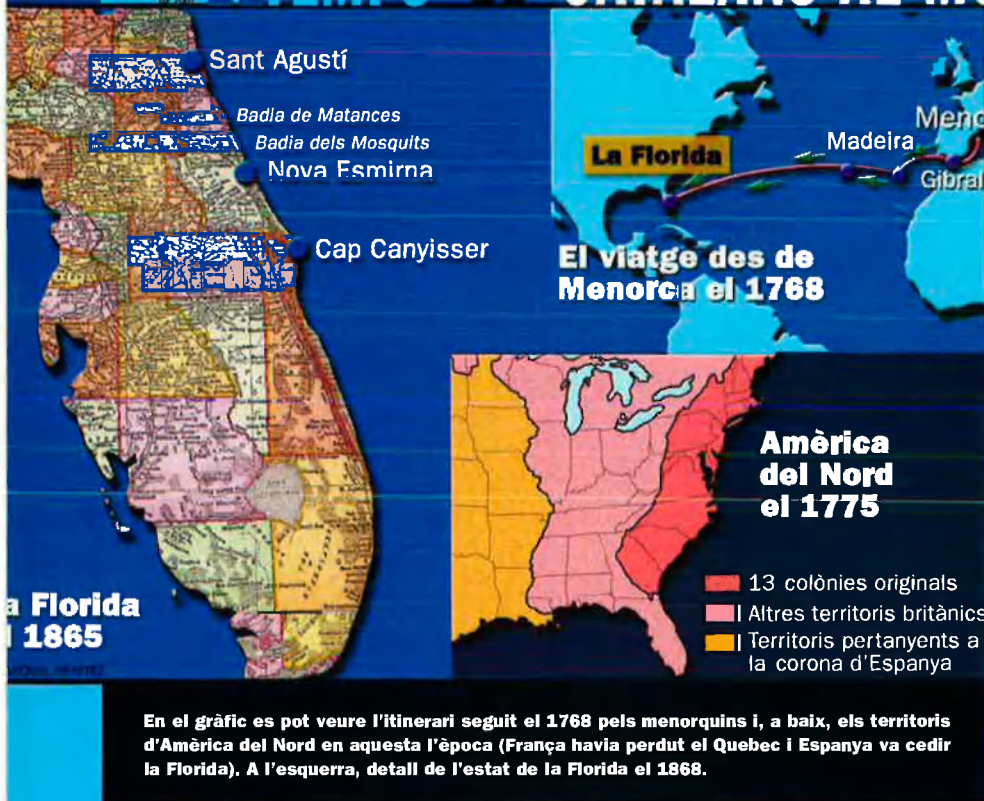
tra els ravals de la ciutat. Tot això va fer que la Florida es convertira en un lloc maleït on ningú no volia anar i del qual fins i tot la corona s'oblidava a l'hora d'enumerar les seues possessions.

**Florida i Menorca, monedes de canvi.** El 1765 va esclatar la guerra entre França i Gran Bretanya, coneguda com guerra dels set anys per als europeus, i com la guerra dels francesos i els indis per als nord-americans. Una de les primeres accions d'aquesta confrontació va ser la presa de Menorca, que des del 1713 pertanyia als britànics, per part de l'exèrcit francès. Els anglesos, en una maniobra que avançava ja la mundialització de les guerres entre els països europeus, contraatacaren al continent americà i ocuparen el Quebec i quasi tota la Luïsiàna. Tant França com Espanya estaven en mans de dinasties borbòniques i la corona espanyola es va decidir a ajudar els francesos. El resultat va ser catastròfic per als espanyols ja que els anglesos ocuparen l'Havana i diversos ports de les Filipines.

El 10 de febrer del 1763 les tres potències implicades en la guerra van signar un tractat per posar fi a les hostilitats. La gran perdedora va ser França, que hagué de deixar en mans dels anglesos Menorca, el Quebec i totes les possessions de la Luïsiàna, excepte Nou Orleans. Els anglesos retornaren l'Havana als espanyols i aquests van cedir als anglesos la Florida, un territori que, fins a aquell moment, només havia donat preocupacions. Els habitants de Sant Agustí van obtenir un termini de divuit mesos per deixar la ciutat i vendre als anglesos les seues cases. A canvi, se'ls donaren terres a l'illa de Cuba. Els que emigraren eren al voltant de 3.000 persones, quasi tota la població de la ciutat. El 21 de juliol del 1763 entraren els anglesos.

**Màrqueting per a una colonització.** El 7 d'octubre del 1763, el govern britànic proclamà la divisió de la península

**“Un clima difícil, terrenys poc salubres i coberts de zones pantanoses, infestades d'animals perillosos i afectades per malalties tropicals com la malària feien quasi impossible la colonització de la Florida”**



Roberts, o *An account of East-Florida de William Stork* parlaven amb termes molt optimistes de les possibilitats econòmiques d'aquest territori recentment incorporat a la corona britànica. La propaganda va tenir un èxit relatiu. És cert que encoratjà molta gent a demanar les concessions de terra proposades pel govern –fins a 690 abans del 1775– però molt poques d'aquestes arribaven a fer-se realitat. El 1776, només setze d'aquestes concessions s'havien poblat. Entre el projecte de colonització –per molt atractiu que poguera semblar– i la realització concreta hi havia massa dificultats, cosa que feia desistir la gran majoria.

### L'aventura d'un metge escocès.

Un dels pobladors que sí havia arribat a la Florida era el metge escocès Andrew Turnbull, una persona emprenedora, que havia viatjat molt i que, a més, estava molt ben relacionat amb els cercles del poder. Turnbull organitzà una societat amb William Duncan que va demanar dues concessions de 20.000 acres. El 18 de juny del 1766, el govern li les va concedir i, tot seguit, Turnbull es va dirigir cap a la Florida amb la seua família per prendre possessió de les terres i preparar-les per rebre el colons. A la fi d'aquell mateix any ja es trobava a Sant Agustí i molt prompte va fer amistat amb el governador James Grant, que també era escocès i que va veure en el seu compatriota un gran aliat per aconseguir que, per fi, la Florida fóra una terra productiva i no una càrrega per als seus propietaris.

Turnbull no va perdre el temps. Va escollir les seues terres, en una zona coneguda com els Mosquits, i va comprar alguns esclaus negres perquè començaren a preparar la terra per als diversos cultius que pensava dur a terme, en especial el cotó. A més, va iniciar la construcció de cases per als cinc-cents colons que pensava portar-hi. D'on? De Grècia.

de la Florida en dues províncies, de les quals la de la Florida oriental, on es trobava Sant Agustí, era la més important. Els britànics tenien ambiciosos plans per a aquells territoris gairebé deserts. Volien convertir-los en els subministradors de tot una sèrie de productes que les seues colònies del nord no produïen i havien d'importar a preus molt alts: cotó, arròs, sucre, taronges, fusta, cànem... Però per a això necessitaven atraure immigrants i poblar la zona, una empresa en la qual els espanyols havien fracassat.

Per facilitar l'arribada de pobladors, es van crear unes condicions molt favorables, amb la donació d'extensions que podien arribar a 20.000 acres anglesos per a aquells que pogueren comprometre's a cultivar-ne una bona part. A canvi, els impostos per a la corona eren merament simbòlics.

Però la idea de la Florida com una zona insalubre, plena de perills i riscos havia calat en l'imaginari de l'època i gairebé ningú es va interessar per la temptadora oferta.

Per millorar la imatge pública d'aquella terra, el govern britànic va iniciar una autèntica campanya de propaganda en els diaris de l'època i va encoratjar la publicació de llibres on es cantaven les virtuts del sòl de la Florida i la seua fertilitat. Revistes com *Scots Magazine* d'Edimburg, o *Gentleman's magazine* i *Gazzete* de Londres foren utilitzades com a mitjans de transmissió de les intencions del govern. El mètode d'exagerar les qualitats positives d'una terra per portar-hi colonitzadors ha estat una constant en la història. Potser aquest va ser un dels primers exemples de la utilització en aquesta estratègia dels mitjans de comunicació de masses –que aleshores només eren llegits per una elit–. Molts anys després, l'escriptor valencià Blasco Ibáñez féu un ús semblant del seu diari *El Pueblo* per convèncer llauradors valencians que el seguien en la seua aventura de poblar terres de la Patagònia argentina.

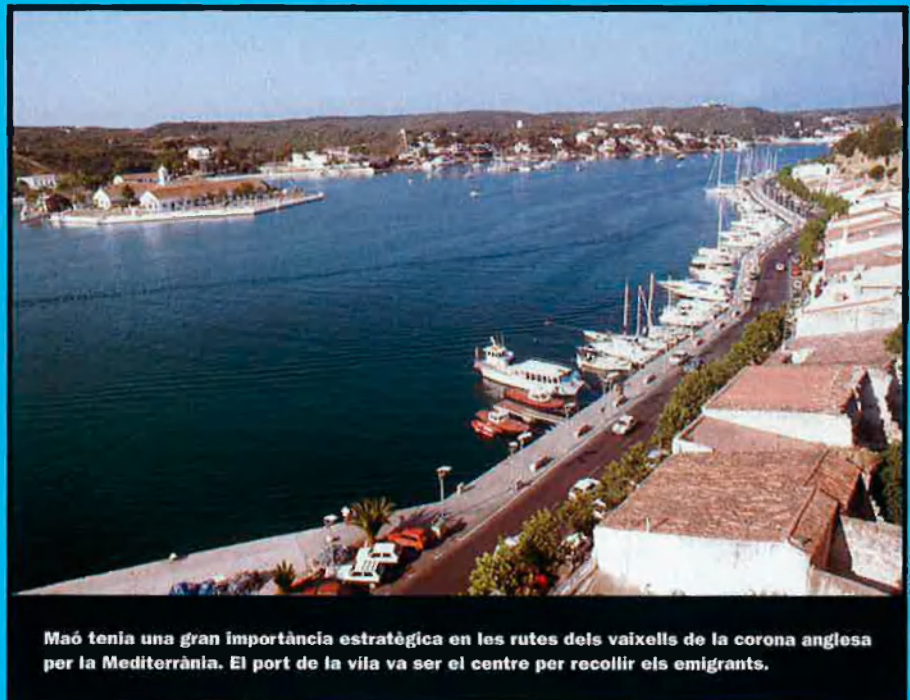
A més dels diaris, alguns llibres com *An account of the first discovery and natural History of Florida*, de William

**“Per millorar la imatge pública d'aquella terra, el govern britànic va iniciar una autèntica campanya de propaganda en els diaris de l'època i va encoratjar la publicació de llibres on es cantaven les virtuts del sòl”**

Turnbull estava casat amb Maria Gràcia Dura Bin, filla d'un comerciant grec de la ciutat turca d'Esmirna. Havia viatjat molt per tots els països del Llevant, especialment per Turquia i Grècia, i fins i tot el seu primer fill havia nascut a Esmirna. Havia observat el treball dels grecs al camp, la seua habilitat i les condicions de vida que arrossegaven. Estava convençut que molts d'ells desitjaven canviar de vida i que, a més, tenien la capacitat i la habilitat per dur a terme el seu projecte. Com a primera pedra del seu ideal, Turnbull modificà el nom dels Mosquits, que fins aleshores tenia aquella zona, per un altre menys descriptiu i més simbòlic: Nova Esmirna.

Una vegada solucionats els primers tràmits, l'emprenedor metge escocès deixà la seua família a Sant Agustí i retornà a Gran Bretanya per fer públiques les immillorables qualitats de les seues terres. La seua veu es va sentir molt més forta que la d'altres autors de l'època que, malgrat la insistència oficial, descrivien de manera molt més realista els aiguamolls i els pantans d'aigua salada que componien la major part del paisatge dels Mosquits, animals que, per altra banda, hi continuaven molt presents, aliens al canvi de nom que havia experimentat la zona.

Turnbull necessitava finançament. Els seus socis aportaven quantitats considerables però ell volia que el govern britànic també s'implicara en el projecte. Hi havia, a més, una competència directa en el fet que els colonitzadors de Carolina del Sud rebien quatre lliures esterlines per cada emigrant europeu blanc que arribava per instal·lar-s'hi. Turnbull va demanar el mateix per a la seua aventura. James Grant, el governador de la Florida va reforçar la petició del metge en una carta al secretari d'estat Lord Shelburne: "Atès que no hi ha cap encoratjament d'aquesta mena ací, la subvenció de la Carolina impedeix que els emigrants vinguin a aquesta província i ha de retardar el poblament de la colò-



Maó tenia una gran importància estratègica en les rutes dels vaixells de la corona anglesa per la Mediterrània. El port de la vila va ser el centre per recollir els emigrants.

nia naixent si no se li permet una subvenció semblant." La decisió del consell d'estat no va ser la desitjada pels colonitzadors. La subvenció va ser de només mil lliures per als primers cinc-cents grecs que es quedaren a la Florida, és a dir, la meitat del que rebien els colons de Carolina.

Malgrat tot, Turnbull no es descoratjà i continuà endavant a la recerca de l'element fonamental: els colons. Turnbull no tenia cap dubte que els grecs el seguirien; segons ell mateix va escriure: "Durant la meua estada a Turquia i en els viatges que vaig fer per Grècia, vaig observar que els súbdits cristians d'aquell imperi estaven en general disposats a fugir de les calamitats que patien sota aquell govern despòtic. Se'm va acudir aleshores que els grecs serien un poble molt apropiat per a la colonització de les províncies de sa majestat a Amèrica del Nord, ja que es crien per a la producció de la seda i el cultiu de la vinya, el cotó, la roja, etc., i molts d'ells em van declarar que aprofitarien la primera avinentesa per escapar-se d'aquell país

d'esclavitud i opressió on les seues vides i béns estaven sota la voluntat dels seus durs amos."

Diversos agents de Turnbull buscaven per ciutats gregues i turques persones joves i capacitades, disposades a emigrar. Les autoritats turques, però, no veien amb bons ulls el despoblament del seu imperi i hi posaven tota mena de traves. Prompte es va fer evident que caldria comptar amb altres nacionalitats si es volia arribar al nombre mínim de cinc-cents pobladors. A començament del juny del 1767, el metge escocès arribà a Maó, port sota jurisdicció britànica que tenia una gran importància estratègica en les rutes dels vaixells de sa majestat pel Mediterrani. Aquell seria el seu centre estratègic per recollir els emigrants i dirigir-se després cap a les terres d'Amèrica del Nord. Des de Maó, Turnbull va realitzar diversos viatges per les costes mediterrànies a la recerca de seguidors que eren després traslladats a l'illa de Menorca. Els primers d'arribar-hi va ser un grup d'italians, procedents de la zona de Liorna, i des-

**"Entre el projecte de colonització –per molt atractiu que poguera semblar– i la realització concreta hi havia massa dificultats, cosa que feia desistir la majoria. El cas de Turnbull va ser diferent. Ell va arribar a la Florida"**

**“Turnbull no va perdre el temps. Va escollir les seves terres en una zona coneguda com els Mosquits”**

**“Malgrat tot, no es descoratjà. Turnbull continuà endavant a la recerca de l'element fonamental: els colons”**

**“La fam que havia travessat Menorca va ser la causa principal que dugué molts menorquins a seguir Turnbull”**

**“Per molt de temps, els menorquins van ser confosos amb els grecs que, en principi, havien d'arribar a la Florida”**

**“Encara avui es poden detectar catalanismes en el parlar anglès de la ciutat de Sant Agusti”**

**“Molts dels colons van morir en els primers anys a causa de les malalties tropicals i la falta d'aliments”**

prés alguns grecs i alguns corsos, la majoria també d'origen grec.

**Uns grecs que parlen català.** L'estada del colonitzador escocès a l'illa de Menorca s'allargava i la notícia de la preparació d'una flota de colonitzadors cap a la Florida corria per tots els racons. A poc a poc, molts menorquins s'hi acostaren i van decidir d'integrar-se a l'expedició. Turnbull encoratjà primer els matrimonis entre els italians que havia dut a Menorca i algunes dones joves de l'illa, i rebé després amb absolut entusiasme tots els que s'hi anaven afegint. Els menorquins eren súbdits britànics, i per tant, els problemes diplomàtics que sorgien a l'hora de reclutar estrangers desapareixien.

Per què els menorquins s'afegiren al projecte de Turnbull? La principal raó va ser l'econòmica. La situació de l'illa era molt delicada després dels problemes agrícoles que havia experimentat durant els últims anys. El 1766, a causa d'una inesperada nevada, havien mort molts dels fruiters i gran quantitat de caps de bestiar. La gent arribava a passar fam i aquell any va rebre el nom popular d'any dels flaquins. A més dels problemes econòmics, la dominació britànica no era ben rebuda, entre altres coses perquè els problemes per la pràctica de la religió catòlica eren molts –tot i que en teoria el culte catòlic estava assegurat en el tractat d'Utrecht, pel qual Espanya havia cedit l'illa a Gran Bretanya–. Totes aquestes circumstàncies, a les quals s'afegia l'eficàcia de la propaganda de l'escocès, van convèncer una bona quantitat de menorquins, alguns dels quals arribaren a colar-se com a polissons als vaixells que esperaven al port de Maó.

El nombre previst de cinc-cents colons es va ultrapassar amb escreix però l'ambició de Turnbull, lluny de preocupar-se, va pensar que allò li permetria donar unes dimensions majors al projecte i va fer tot el possible per aconseguir els vaixells per garantir-ne el transport fins a la Florida. Mentrestant, els seus col·laboradors fornien d'eines agrícoles i llavors de plantes l'expedició, per garantir que els immigrants començaren a treballar al més aviat possible.



Finalment, el 31 de març del 1768, la flota de Turnbull va sortir del port de Maó. A bord hi anaven més de mil quatre-cents persones, distribuïdes en vuit vaixells: el *Charming Betsey*, el *Henry and Carolina*, l'*Elisabeth*, el *Friendship*, el *New Fortune*, el *Hope*, l'*American soldier* i el *Betsey*. En arribar el 4 d'abril a la primera escala, Gibraltar, Turnbull va escriure: “Tota la meua gent, més de mil quatre-cents homes, dones i infants, està a bord de vuit vaixells... Tots gaudeixen de bona salut i estan en bones condicions per a una nova colònia, atès que no n'hi ha cap que sigui deformat o mutilat.” Les relacions entre els colons durant l'espera a Menorca devien ser bones perquè, tot seguit, Turnbull afegeix: “No n'he perdut cap fins ara, sinó que el nombre ha augmentat per cinc naixements d'ençà que vam partir de Maó.”

Quants d'aquests mil quatre-cents colons eren mallorquins? No es conserva un cens oficial dels embarcats, però els diferents estudiosos, després de seguir els passos de Turnbull pels ports grecs, turcs i italians i descomptar els que s'hi van embarcar, arriben a la conclusió que al voltant de mil persones, que par-



alt, a l'esquerra, plànol de Sant Agustí el 1769, a sota, la iutat en l'actualitat. Damunt d'aquestes línies, monument dedicat al pare Pere Camps i Janer i a la colònia menorquina.

tiren cap a Florida, és a dir, una aclaparadora majoria, eren illencs. Malgrat això, com que el nom de la colònia era Nova Esmirna i Turnbull continuava parlant dels treballadors grecs "i d'altres zones" que havia reclutat, els colons continuaren rebent durant molt de temps a la Florida el qualificatiu de "grecs".

**Del paradís promès a l'Infern.** Des de Gibraltar, la flota, acompanyada per la fragata *Carysfort* va fer camí fins a Madeira, i des d'ací es va dirigir a la Florida. El dia 26 de juny els quatre primers vaixells ancoraren a la badia de Matances. Les altres quatre naus havien tingut problemes amb els vents i els corrents que les havien desplaçades cap al nord. Hi arribaren finalment el mes de juliol. Durant el viatge havien nascut tres xiquets més però havien mort cent quaranta-vuit colons. Alguns historiadors parlen d'un altre vaixell, també preparat per Turnbull, ocupat per cinc-cents esclaus negres que havien d'ajudar —a la força, és clar— els colonitzadors. Segons aquests estudiosos, que segueixen el testimoni d'un investigador alemany del segle XVII anomenat

Schoepf, aquesta nau va naufragar a la costa de Florida i tots els seus ocupants hi van morir.

Si el viatge havia resultat molt dur, l'arribada va ser encara pitjor. A Nova Esmirna no hi havia més que pantans plens de mosquits i animals salvatges, i una escassa zona de terra seca ocupada per unes cabanes de margalló que el governador havia fet construir per albergar els cinc-cents colons previstos en un principi.

Obligats a treballar molt durament per preparar les terres per als conreus previstos per Turnbull —que cada vegada semblaven més impossibles—, els immigrants tenien molt poc de temps per dedicar-se a la cacera i a la construcció de nous habitatges, qüestions que es van esdevenir imprescindibles per a la supervivència.

Els menorquins, als quals s'havia afegit algun català i algun mallorquí, tenien el consol espiritual dels pares Pere Camps i Bartomeu Casasnovas. Malgrat que segons les lleis vigents, els pobladors devien ser protestants, ningú no va impedir la continuïtat del culte catòlic a la Florida, tot i que els pares tingueren molts problemes a aconseguir els permisos necessaris. Potser per aquest consol espiritual, els pobladors menorquins no van secundar el primer alçament dels colons contra la situació que patien, que es va produir el mes d'agost —quan tot just portaven un mes a Nova Esmirna— i va estar encapçalat pels grecs i els italians. La revolta fracassà i els britànics condemnaren a mort als dirigents, però va ser la prova evident que les condicions a la nova colònia eren insostenibles. Els capatassos, portats de les terres d'Amèrica del Nord, tractaven els colons com estaven acostumats a tractar els esclaus negres de les plantacions de tabac, i la terra, per molt que Turnbull en diguera, no produïa més que malalties.

En els primers tres anys van morir més de vuit-cents persones i les despeses per mantenir els supervivents no pa-

raven de créixer. La colònia era deficitària, no podia autoabastir-se i no produïa el que Turnbull havia imaginat. Els seus socis britànics estaven molestos i enviaven cada vegada menys diners. La situació empitjorà encara més quan el governador Grant hagué de deixar el càrrec per motius de salut. Grant havia mostrat moltes vegades la seua preocupació per la situació dels colons i els havia arribat a subministrar de manera il·legal dacsca i altres productes perquè no moriren de fam. El seu substitut no tenia cap simpatia per Turnbull i deixà d'ajudar-lo. El 1777, després que hi haguera plets i lluites judicials entre Turnbull i el governador, els colons de Nova Esmirna foren "alliberats" i es va produir un èxode cap a la ciutat de Sant Agustí. La colònia va ser abandonada i la quimera del metge escocès fracassà. Molts menorquins, seduïts per la idea de progressar i per la imatge d'aquelles terres que Turnbull els havia fet arribar, van morir en el projecte.

### Les formatjades de Califòrnia.

Des d'aquell moment, els supervivents es van instal·lar com van poder a la ciutat i la colònia menorquina es va convertir en una de les principals de Sant Agustí. Van quedar-s'hi quan la ciutat va tornar a mans de la corona espanyola, (1784-1821) i quan aquesta va passar a formar part dels recent proclamats Estats Units d'Amèrica.

Alguns d'ells esdevingueren ciutadans importants i, durant molts anys, fins a principi de segle, es van mantenir tradicions pròpies de Menorca, entre les quals potser la més destacada era el cantar "Deixem lo dol", també conegut com "Cançó de les formatjades", que la colònia menorquina interpretava el dissabte de glòria mentre recorria el poble i demanava vi i algun pastís als veïns.

Monuments recordatoris, vestigis lèxics del català a l'anglès de la Florida i una comissió d'agermanament amb Menorca són el record que avui queda de la terrible aventura dels menorquins que es van atrevir a seguir Turnbull a la costa dels Mosquits.

Jordi Sebastià